

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ім.В.М.КОРЕЦЬКОГО

На правах рукопису

ГРИНЧАК ВОЛОДИМИР АНТОНОВИЧ

ПРИТУЛОК У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Спеціальність 12.00.10 - міжнародне право

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

*дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук*

КИЇВ - 1995

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі міжнародного права юридичного факультету Львівського державного університету ім.Івана Франка

Науковий керівник - кандидат юридичних наук, доцент
РЕПЕЦЬКИЙ ВАСИЛЬ МИКОЛАЙОВИЧ

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук,
ЄВІНТОВ ВОЛОДИМИР ІСААКОВИЧ

кандидат юридичних наук, доцент
ІСАКОВИЧ СЕРГІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ

Провідна організація - Українська державна юридична академія

Захист відбудеться *28 квітня* 1995 р. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 016.29.01 по захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук в Інституті держави і права ім. В.М.Корецького Національної академії наук України за адресою: 252001, м.Київ, вул.Трьохсвятительська, 4

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці інституту

Автореферат розіслано *28* березня 1995 року.

ЛННБ ім. В. Стефаника
АН України

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

У.Ус Усенко І.Б.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність і практична потреба дослідження проблеми.

Утвердження України як суверенної держави передбачає встановлення і розвиток відносин з багатьма державами світу та іншими суб'єктами міжнародного права. Це важливе завдання пов'язане із необхідністю врахування вимог міжнародного права, для чого законодавець проголосив примат міжнародного права основним принципом побудови зовнішньої політики.

У спектрі важливих проблем сучасного міжнародного права особливе місце відводиться відносинам між державою та особою у сфері додержання міжнародних стандартів щодо захисту прав та основних свобод людини, одним з яких є інститут права притулку. Особлива увага до цього інституту викликана актуальністю захисту на міжнародному рівні прав індивіда на життя, свободу, переконання тощо. Сьогодні міжнародне співтовариство намагається забезпечити постійно зростаючій кількості біженців захист і допомогу, а також сприяє ефективному вирішенню проблем, які стоять перед цією категорією осіб. Проте міжнародна практика не дає можливості говорити про універсальне і загально-визнане визначення поняття "біженець". Положення Конвенції про статус біженців 1951 р. вже досить складно застосовувати до нових умов і конкретних ситуацій у сучасних міжнародних відносинах.

Крім того, зростає число осіб, що залишають територію держави перебування внаслідок причин, які з юридичної точки зору не дозволяють віднести цих осіб до категорії біженців через відсутність таких правовідносин між особою та державою перебування, які визначені Конвенцією як переслідування особи. Тому жертви засухи, голоду, екологічної кризи чи соціально-економічного спаду міжнародним правом не кваліфікуються як особи-біженці, оскільки посягання на їх життя, свободу тощо не викликані безпосередньо діями держави.

В сучасних умовах для вирішення проблем біженців необхідно розробити нову, широкомасштабну угоду, яка визначила б зміст загально-визнаного і всеохоплюючого поняття біженця з класифікацією причин, що породжують це явище, а також створити певний каталог правил поведіння з особами-біженцями та членами їх сімей. Це викликано особливостями та недосконалістю існуючих механізмів надання притулку та реальними міжнародними стосунками в світі.

Однією з особливостей застосування інституту притулку є право приймаючої держави визначати наявність підстав для надання притулку, виходячи з розуміння вимог міжнародного права щодо дотримання прав та свобод людини та кваліфікації умов, які спонукали особу шукати притулку. В цьому аспекті в діях держави повинно проглядатися її ставлення до подій, які відбуваються в світі з позиції сформованої поведінки як по відношенню до особи, так і до держави, територію якої ця особа покинула.

Якщо вести мову про поведінку держави, особливо слід наголосити на тому, що, з одного боку, вона формується під впливом внутрішніх факторів, які обумовлені національними інтересами, рівнями розвитку правової системи та суспільної свідомості населення, розумінням та тлумаченням вимог міжнародного права. З іншого боку, на поведінку держави суттєво впливає стан фактичних стосунків між державами, що втягнуті у правовідносини з приводу надання особі притулку, зокрема, у питанні забезпечення прав та інтересів сторони, територію якої покинула особа. Такий підхід до вирішення справи є дуже актуальним для нашої держави, адже більшість високорозвинуваних країн Західної Європи стурбована відсутністю в Україні діючих механізмів контролю та регулювання процесів міграції фізичних осіб. Із адобуттям незалежності і ліквідацією старих централізованих структур, територія України почала відігравати роль "табору попереднього перебування" для багатьох категорій біженців та мігрантів з азіатського континенту. Для держав Європи загрозю неконтрольованої імміграції внаслідок відкриття кордонів колишніх союзних республік поєднується з нелегальною імміграцією з азіатських країн.

Централізовані механізми регулювання згаданих процесів були притаманні Союзу РСР в цілому, а суб'єкти федерації не брали в них участі. В незалежній Україні, зважаючи на неспинний ріст і поглиблення міграційних процесів, постала нагальна потреба запровадити нові механізми регулювання на основі відповідного національного права, в якому б враховувалися міжнародний досвід і чинні міжнародні норми. При цьому слід виходити з того, що причини, умови і напрямки міграцій по території України докорінно відрізняються від міграційної ситуації в колишній УРСР.

Стан дослідження проблеми. В дослідженні інституту притулку особливу увагу науковців привертала проблеми становлення та розвитку цього інституту в міжнародному праві. Підтвердженням цього є те, що в радянській науці міжнародного права явищу притулку чи окремим його аспектам були присвячені праці ряду відомих вчених, юристів-міжнародників : Галенської Л.Н., Левіна Д.В., Шибазової Є.А., Шестакова Л.Н., Ушакова М.А., Ястребової О. та ін.

Ці дослідження були зосереджені на вивченні міжнародно-правових механізмів, що забезпечують дієвість притулку в міжнародному праві, особливостей становлення та дії права притулку в системі інститутів міжнародного права. Але в них применшувалася роль і значення національних механізмів у процесі регулювання і надання притулку для ефективного функціонування інституту. Треба зауважити, що цю проблему було значною мірою політизовано та ідеологізовано. З іншого боку, вона не мала такої пекучої актуальності, як в сучасних міжнародних відносинах.

Численні зарубіжні дослідники доводили, що право притулку має набути якості універсальної норми. Причиною, звичайно, є необхідність міжнародно-правового захисту фізичної особи від протиправних посягань з боку держави перебування на її території, свободу, права тощо. Але погано увагою залишалися питання правової природи притулку та його ролі і місця серед інститутів міжнародного права, зокрема з приводу застосування самого права притулку.

Актуальним є питання про визначення самого поняття права притулку в міжнародному праві, виходячи з тлумачення суті явища. Беручи до уваги те, що інститут регулює правовідносини між державами, а також односторонній характер волевиявлення приймаючої держави в процесі застосування, право притулку можна тлумачити як використання власної території з метою захисту іноземця від посягань на його життя, особу чи свободу з боку держави перебування. Тому розуміння різноманітних проявів явища притулку в процесі розвитку міжнародних відносин тісно пов'язано з утвердженням у правосвідомості суспільства загальнолюдських цінностей, свободи особистості, її інтересів та прагнень.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є аналіз головних аспектів інституту притулку в міжнародному праві, його дії, правової природи та призначення, місця в системі інститутів міжнародного права, висвітлення основних принципів, на яких ґрунтується цей інститут, розроблення цілісної концепції права притулку відповідно до сучасних реалій міжнародних відносин та внутрішньоправових особливостей української держави.

У дисертації зосереджено увагу на виконанні наступних завдань:

- теоретичному узагальненні практики застосування і розробленні цілісної концепції права притулку,
- дослідженні історичних умов виникнення і розвитку права притулку як інституту міжнародного права,
- аналізові основних форм надання притулку на різних етапах розвитку людського суспільства, їх теоретичному обґрунтуванні, - висвітленні генетичного зв'язку права притулку з розвитком і закріпленням в міжнародному праві каталогу основних прав і свобод людини,
- дослідженні правової природи притулку та визначенні його місця серед інститутів міжнародного права,
- здійсненні порівняльного аналізу існуючої системи надання притулку в Україні з сучасними зарубіжними аналогами.
- поданні наукових рекомендацій щодо формування основних принципів поведінки української держави у процесі надання притулку та створення системи органів, покликаних регулювати даний процес.

Методологічні та науково-теоретичні основи дисертації .

Тема дисертації та характер поставлених завдань спричинили наступні підходи до методології дослідження. В основу покладено формально-юридичний метод, який дозволяє зацентувати увагу на праві притулку як явищі міжнародноправового характеру. Використані також історичний, порівняльний, системний, логічний та інші методи дослідження.

У дисертаційній роботі широко використані загальнотеоретичні та спеціальні праці вітчизняних та зарубіжних дослідників, присвячені проблемам співвідношення міжнародного і національного права, захисту основних прав та свобод людини, боротьби з міжнародною злочинністю. Враховано насамперед положення фундаментальних праць Вежбіцького Б., Вилканова В., Га-

ленської Л.Н., Граль-Мадсена А., Каламкаріяна Р.А., Кожебродського В., Мехеді М., Сосновського Л., Ястребової О. та ін.

Суттєве значення для розробки відповідних положень даної роботи мали дослідження українських та зарубіжних вчених, в яких висвітлено теоретичні проблеми міжнародного права, зокрема праці Буткевича В.Г., Василенко В.А., Денисова В.Н., Євінтова В.І., Ісакович С.В., Лукашука І.І., Ушакова Н.М., Ібасової О.А., Шестакова Л.Н. та ін.

У дисертації широко висвітлено законодавство ряду держав світу (США, Німеччини, Болгарії, Канади, України, Росії та ін.), численні міжнародні договори, конвенції, декларації та резолюції Генеральної Асамблеї ООН, а також рішення Міжнародного Суду ООН.

Теоретичне і практичне значення дисертації полягає в тому, що її положення і висновки дають можливість з'ясувати правову природу явища притулку в міжнародному праві, структуру правовідносин, які виникають з приводу застосування права притулку, а також на основі вивчення досвіду ряду держав світу використати його в процесі формування як позиції України по відношенню до біженців, так і національної законодавчої бази, покликаної регулювати ці процеси.

Зокрема, можна виділити такі сфери застосування результатів дисертації:

- науково-дослідну (у питанні дослідження явища односторонніх актів держав у міжнародному праві, з'ясування характеру і особливостей правовідносин, які виникають з реалізації права притулку),
- правотворчу (в юридичному забезпеченні процесу формування правової держави),
- правозастосовчу (у процесі діяльності органів Міністерства у справах національностей, міграції та культур),
- наукову-освітню (у процесі викладання курсів "Міжнародне право", "Захист основних прав та свобод людини" тощо, у вузах, в процесі підготовки та навчання кадрів юристів, працівників служб міграції),
- інформаційно-аналітичну (у роботі закладів, пов'язаних з вивченням процесів переміщення фізичних осіб).

Новизна дослідження полягає в аналізі розвитку права притулку як інституту міжнародного права в процесі його історичного розвитку, а саме з моменту першого проголошення Французь-

кою революцією 1789 р. до сучасного етапу та узагальненні особливостей його застосування, особливо у нинішніх умовах перебудови міжнародних відносин.

У дисертації вперше в Україні досліджується правова природа явища притулку в міжнародному праві та провадиться узагальнюючий аналіз нормативно-правових актів у процесі становлення і розвитку інституту.

Проблема притулку часто розглядалася лише в соціально-економічному та політичному аспектах. У дисертаційному дослідженні право притулку розглядається насамперед в контексті поведінки держави - суб'єкта міжнародного права. Нові підходи до предмету дослідження дають змогу розширити коло суб'єктів притулку і розглядати явище в динаміці - в процесі формування поведінки держави в цілому.

Наслідком відповідної конкретизації є зміщення акцентів у тлумаченні притулку в бік односторонніх актів в міжнародному праві і на цій основі формулювання дефініції права притулку як міжнародно-правового явища та притулку як внутрішньоправового режиму для осіб, які його шукали.

Дисертація має комплексний та узагальнюючий характер. Тому, крім аналізу форм застосування притулку, досліджуються різноманітні механізми реалізації притулку як способу захисту фізичної особи від посягань на її свободу, права, життя чи недоторканність з боку держави перебування.

Поряд з практичною стороною в роботі висвітлюються теоретичні проблеми існування інституту в цілому. Вони аналізуються на двох рівнях: міжнародному та національному.

Результатом аналізу правової природи права притулку стала конкретизація його місця і меж застосування в системі інститутів міжнародного права.

На захист вносяться такі найбільш суттєві і нові положення та висновки :

- специфічною ознакою міжнародно-правового інституту права притулку є поєднання рис одностороннього акту держави з наявністю різнопланових і різнохарактерних правовідносин, а подекуди зіткнення інтересів держав або держав і громадян, які впливають на реалізацію права притулку;

- реалізацію права притулку слід розглядати крізь призму фактичних стосунків держав між собою; а також правовідносин, які встановлюються між особою, що шукає притулку, і цими державами;

- правова природа притулку відбиває специфіку двох різнопорядкових, але тісно взаємопов'язаних явищ: права притулку як міжнародноправового інституту, та притулку як внутрішньоправового режиму для іноземців;

- поняття права притулку, яке слід виводити з фактичних стосунків між державами, а не з правовідносин між приймаючою державою та особою, що шукає притулку,

- обґрунтування класифікації форм застосування права притулку в часі та просторі, а саме: в мирний час і в період збройних конфліктів, (в мирний час застосовується територіальний та дипломатичний притулок, а в період збройних конфліктів - сухопутний та морський);

- пропозиції щодо міжнародно-правової позиції України у процесі застосування права притулку, включаючи розробку національного законодавства з цього питання.

Апробація, публікації та впровадження результатів дисертації. Дисертація обговорювалася на засіданні кафедри міжнародного права Львівського державного університету ім.Ів.Франка. Її основні положення були викладені в 3 публікаціях та одному депонованому рукопису.

Особистий внесок дисертанта у розроблення наукових результатів, що виносяться на захист, є здійснення аналізу ряду нормативних документів як міжнародного, так і внутрішньоправового характеру іноземних держав та міжнародних організацій та узагальнення результатів наукових досліджень представників вітчизняної та зарубіжної правової науки.

Структура і обсяг дисертації. У відповідності з розподілом на базові категорії: **біженці, право притулку** як адатність держави поширювати власну юрисдикцію - захист на особу - іноземця та **притулок** в якості національно-правового режиму, передбаченого для окремої категорії іноземців, в структурі дисертації виділено три відповідні напрями дослідження, кожному з яких відповідає окремий розділ. Внаслідок цього в структуру дисертації входять: вступ, три розділи (сім параграфів) та заключення. Загальний обсяг праці 145 сторінок.

З М І С Т Р О Б О Т И

У вступі обгрунтовується актуальність і ступінь дослідженості теми дисертації, формулюється її мета і завдання, визначаються методологічні основи, наукова новизна, теоретична і практична значимість дисертації.

Перший розділ присвячено становленню інституту притулку в міжнародному праві. В ньому розглядається історичний процес становлення і формування явища притулку як інституту міжнародного права. Одночасно з традиційними підходами до визначення і класифікації джерел походження притулку, заснованому на вольових рішеннях щодо захисту особи з врахуванням особистих якостей індивіда, державних інтересів з боку владних органів чи недружніх стосунків між державами або ментальних особливостей окремих народів світу щодо осіб-іноземців, зокрема гостей дому, висувається альтернативне тлумачення джерела походження. Показано, що поштовхом для розуміння і розвитку цього явища, яке і стало прообразом сучасного інституту міжнародного права, був інститут ордалій - своєрідне випробування і виправдання дій особи в кінцевому підсумку.

Поряд з аналізом історичних джерел і розглядом споріднених або схожих явищ у різних народів світу особлива увага у комплексному дослідженні приділяється юридичному закріпленню інституту притулку як в правових нормах національного законодавства, так і в міжнародно-правових угодах та звичаях.

У процесі свого становлення та розвитку інститут притулку завжди знаходився на межі необхідності захисту фізичної особи та допустимості її поведінки з метою усунення зловживань правом притулку у випадку неналежного надання. Саме цим і зумовлено його підпорядкування як міжнародному праву, так і нормам національного законодавства. Такий стан речей склався історично: регулювання інституту національним законодавством передувало міжнародному співробітництву в цій галузі. Безпосередньо це знайшло свій вияв у різновидах притулку.

Першим, найбільш поширеним видом притулку, звичайно є релігійний. Незалежно від місця застосування, він мав переважно внутрішній характер і передував територіальному. Зміцнення національних держав і зростання територіальних та інших суперечностей зумовили протистояння між окремими державами, які в період між збройними сутичками позначалися і на правовідносинах притулку. Наслідком цього стало використання фізичними

особами території чужої держави з метою уникнути не лише переслідування, але й покарання. Проте, зміна державної території не могла усунути суспільну небезпечність окремих категорій осіб і переважна більшість приймаючих держав не була заінтересована в розширенні кола власних кримінальних елементів за рахунок імміграції алочинців-іноземців. Тому на певному етапі розвитку міжнародних відносин досить актуальним стало питання про обмеження застосування права притулку стосовно окремих категорій осіб. Велику роль у цьому процесі відігравали договори про видачу алочинців, які стали обмежувачим фактором надання притулку. І лише Французька революція 1789 р., започаткувавши новий етап у розвитку інституту притулку, переглянула наявні стереотипи з позицій основних прав і свобод людини. Саме з цього моменту акценти у процесі застосування притулку були зміщені в бік кваліфікації однією державою дій іншої держави по відношенню до фізичної особи. Це і було переломним етапом у розумінні суті явища притулку та переходом від правовідносин між приймаючою державою і особою до фактичних стосунків між державами у питанні застосування права притулку.

Тісне поєднання міжнародних та національних особливостей в межах одного інституту пояснює специфіку правовідносин, які виникають в процесі застосування права притулку. З одного боку, виникають правовідносини між державами, з іншого - між приймаючою державою та особою, що шукає притулку. Лише розмежування цих двох категорій правовідносин, дає можливість аргументи правову природу права притулку як інституту міжнародного права. Незважаючи на те, що нерідко за громадянином визнається міжнародна правоздатність, функціонування інституту притулку не можна пояснити через сукупність правовідносин між особою і приймаючою державою. Вилучаючи особу з-під юрисдикції іншої держави, приймаюча держава лише реалізує своє право, яке сформулося внаслідок певних правовідносин між державами, що втягнуті в суперечку. Але у процесі надання притулку окремій особі не завжди виникають протиріччя між державами з приводу пересування цієї особи, які мають формальний вираз. У такому випадку слід вести мову про мовчану згоду на дії приймаючої держави з боку держави, територію якої покинула особа в пошуках притулку. Відповідно, надання притулку фізичній особі не повинно бути винятком чи окремим явищем. Тому, застосування права притулку можна розглядати як поведінку держави та відображення її позиції в конкретних діях. Традиційним для

дослідників був підхід, коли правовідносини з приводу надання притулку тлумачилися ними через стосунки приймаючої держави та особи, що шукала притулку в зв'язку з необхідністю захисту останньої від посягань з боку держави попереднього перебування. Дещо варто уточнити в зв'язку з цим підходом: вказані правовідносини дійсно мають місце на певному етапі в процесі надання притулку конкретній особі. Проте, це не зовсім відповідає дійсності через те, що названі правовідносини виступають завершальним етапом в процесі застосування права притулку і по суті є наслідком кількох послідовних процесів. Перший з них стосується належної поведінки власне приймаючої держави. Держава не вправі поширювати свою юрисдикцію на іноземця таким чином, щоб з боку іншої держави аналогічні дії могли тлумачитися як акт втручання у внутрішні справи. Тому, допустимість саме таких дій повинна бути продиктована, з одного боку, - сформованістю позиції держави у цьому питанні, а іншого - наявністю певних норм у міжнародному праві, які встановлюють обсяг дієздатності держави в аналогічних правовідносинах.

Отже, можна впевнено стверджувати, що процес надання притулку складається з двох етапів. Перший стосується формування поведінки держави і включає в себе комплекс правових, політичних, соціальних, психологічних та інших аспектів, поєднання яких дає їй можливість визначити ставлення до тих чи інших подій, які відбуваються в світі. Другий етап стосується безпосередньо визнання за особою правомірності і законності її клопотань про захист внаслідок дій чи бездіяльності держави попереднього перебування, де мали місце посягання на основні права та свободи особи.

Значна увага приділяється в розділі правовому закріпленню права притулку в законодавстві багатьох держав, комплексному аналізу основних рис, які притаманні притулку і формулюванню поняття права притулку як явища міжнародного права. На думку автора, під правом притулку слід розуміти використання сувереном власної території для поширення належної йому в силу державного суверенітету юрисдикції на іноземця, що шукає захисту від посягань на його життя, права, свободу.

У другому розділі: "Правові підстави надання притулку" визначається перелік підстав для надання притулку окремій особі, а також способи забезпечення особи захисту.

Дисертант детально аналізує причини, які спонукають

фізичну особу залишати межі території держави перебування в пошуках притулку. Наслідком цього є встановлення кола осіб, які користуються притулком і поділ їх на окремі категорії. Особлива увага відводиться проблемі встановлення меж допустимої поведінки особи і необхідності втручання третьої держави для забезпечення захисту від посягань на права іноземця. Розглядаються питання критеріїв оцінки, оціночних категорій, способів та методів оцінки дій як фізичної особи, так і держави, територію якої особа залишила, через призму дій або бездіяльності носіїв владних повноважень.

Аналізуються існуючі способи забезпечення реалізації права притулку або іншими словами типи і види притулку. Розглядаючи надання притулку як процес, а не поодиноке явище, можна класифікувати певні його різновиди. В першу чергу, це стосується того, що притулок відомий і в мирний час, і період збройних конфліктів. Відповідно слід розрізняти два окремі типи притулку. Важливим є питання про поділ на тип і вид, оскільки це є суттєвим для загальної класифікації. Беручи до уваги те, що поняття вид містить більший за обсягом зміст, можна твердити, що характеризуватися як тип можуть лише притулок в мирний час та притулок в період збройних конфліктів. У свою чергу, типи поділяються на види. Зокрема, в мирний час слід розрізняти територіальний та дипломатичний притулок. У період збройних конфліктів - сухопутний та морський притулок.

В основу класифікації покладено саме ті особливості, які дозволяють виділити окремі різновиди притулку. Це зокрема стосується не тільки загального характеру міжнародних відносин, але і способів надання притулку, місця надання та обов'язків приймаючої держави згідно з нормами та звичаями міжнародного права.

Поділ притулку у мирний час на територіальний і дипломатичний склався історично: по суті в зв'язку з розвитком теорії, яка обґрунтовувала дипломатичні імунітети екстериторіальністю представництва, що прирівнювало його до державної території. Проте, з плином часу, застосування дипломатичного притулку стало вилучатися з міжнародної практики багатьох держав і залишки цього явища притаманні лише окремим регіонам світу, головним чином латиноамериканському.

У період збройних конфліктів розрізняють притулок на морі та суші. За винятком наведених, суттєвих розбіжностей між ними немає. Так, зокрема, місцем надання притулку виступає територія нейтральної держави. В обов'язки приймаючої держави вхо-

дить вилучення осіб, які дістали притулок, від театру військових дій і усунення можливості їх подальшого повернення у стан воюючих сторін. Притулок у період збройних конфліктів досить часто виступає як "колективний" притулок, адже надання може здійснюватися цілим військовим підрозділом.

Останній (третій) розділ дисертації присвячено розгляду існуючих механізмів надання притулку фізичній особі в практиці окремих держав та міжнародно-правовим наслідкам надання притулку взагалі.

Насамперед аналізуються механізми надання притулку. Їх дослідження ґрунтується на фактичному матеріалі - законодавстві окремих держав. Комплексний підхід до розгляду проблеми дає можливість простежити не лише національні особливості цього процесу, але і встановити окремі закономірності, що характеризують притулок виключно як захист і притаманні лише йому. Зокрема, це стосується "транзитного" притулку, коли особа могла одержати притулок на території іншої держави, вимог до особи, яка шукає притулку, та її участі в процесі надання. Серед способів надання можна виділити судову та адміністративну процедуру визнання за особою правомірності її пошуків притулку.

Основна увага приділяється порівняльному аналізу існуючих механізмів у високорозвинутих зарубіжних державах та Україні, наголошується на недоліках національного законодавства. У дисертації використано законодавство: США, Канади, Німеччини, Болгарії, Росії та деяких інших країн. Аналіз цих джерел дає можливість передбачити ті процеси сучасного світу, які в нашій державі перебувають у зародковому стані або поки що ще не відомі. Тому, вивчення цих проблем і відповідний вплив на законотворчий процес в Україні дозволить уникнути багатьох несприятливих явищ як для суспільства, так і для держави в цілому.

У дисертації дається розгорнута характеристика правового статусу особи після одержання притулку. Ключовими моментами в цьому питанні є аналіз правовідносин між особою і приймаючою державою в зв'язку з новими підходами до тлумачення правової природи явища притулку. Велика увага приділяється особі біженця, можливості його адаптуватися до нових умов існування, а також умов і підстав припинення та позбавлення статусу чи відмови у його наданні. Зважаючи на те, що правомірно застосувавши право притулку, держава не несе інших міжнародно-право-

вих зобов'язань за винятком тих універсальних, які висуваються щодо основних прав і свобод людини в цілому, слід розглянути правовий статус особи після одержання притулку. Від інших категорій іноземців, які перебувають на території держави, особи, що одержали притулок, відрізняються специфічним правовим статусом. Це є наслідком того, що надання притулку фізичній особі виконує захисну функцію з метою припинення посягань на її життя, права, особистість, свободу. Відповідно до цього існують для приймаючої держави певні застереження щодо видання особи, вислання в країну, в якій її права та свободи будуть порушуватися та ін. Держава також не вправі виносити особі покарання за нелегальну еміграцію та перехід державного кордону. Наведені положення в дисертації переглядаються з позицій національного законодавства і висуваються пропозиції щодо його вдосконалення та розвитку на майбутню перспективу.

В заключній частині дисертації формулюються основні висновки дослідження:

- за юридичною природою право притулку як інститут міжнародного права слід віднести до категорії односторонніх актів держав у міжнародному праві;

- право притулку - це зумовлена державним суверенітетом здатність використовувати державну територію для поширення власної юрисдикції на іноземця (іноземного громадянина або особи без громадянства) з метою захисту від посягань на його життя, особистість, свободу з боку держави попереднього перебування;

- для забезпечення ефективного функціонування механізму надання притулку іноземцям в Україні необхідно прийняти окремий закон процесуального характеру, в якому б знайшли відображення положення про процедуру визнання особи біженцем, повноваження посадових осіб у процесі надання притулку, розмір допомоги біженцям, їх трудові та соціальні права.

Основні положення дисертації викладені у таких працях:

1. Про притулок у міжнародному праві (у співтворстві з Преображенською В.В.) // Вісник Львівського держуніверситету. Серія юридична. - Вип. 30 "Проблеми формування суверенної правової української держави". - Львів, 1993. - С. 90 - 94.

2. Правовідносини, які виникають з приводу надання притулку // "На шляху до правової держави". - Львівська регіональна наук.-практ. конф. Теми доп. та повід. (Львів, 5-6 лютого 1992р.). - Львів, 1992. - С. 119 - 120.

3. Особливості правовідносин у реалізації права притулку // Правова система України: теорія і практика. Тези доп. і наук. повід. наук.-практ. конф. (Київ, 8-9 жовтня 1993 р.). - К., 1993. - С.507 -508.

Grinchak V.A. Asylum in International Law. The dissertation (manuscript) for obtaining a scientific degree of the candidate of sciences (Law) on the speciality 12.00.10 - International Law. The V.M.Koretsky Institute of State and Law of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kiev, 1995.

The dissertation is devoted to the investigation of principal aspects of the right of asylum. It is established that by its legal nature the right of asylum as the institute of international law belongs to the category of the unilateral acts of states in the international law. In the process of practical implementation of the right of asylum in international relations it is necessary to make a distinction between the right of asylum as the institute of the international law and the asylum as a special internal law regime envisaged for foreigners-refugees who are persecuted on the territory of another state.

Гринчак В.А. Убежище в международном праве. Диссертация (рукопись) на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.10 - международное право. Институт государства и права им. В.М.Корецкого НАН Украины, Киев, 1995г.

Диссертация посвящена исследованию основных аспектов содержания права убежища. Установлено, что в соответствии с юридической природой право убежища как институт международного права принадлежит к категории односторонних актов государств. В практике применения государствами право убежища следует различать право убежища как институт международного права и убежище как особый внутреннеправовой режим, регулирующий положение иностранцев-беженцев, подвергающихся преследованиям на территории другого государства.

Ключові слова: право притулку, біженці, приймаюча держава.

ЛБ ім. В. Стефаника
АН України

Підл. до друку 21.03.95 Формат 60x84/16 Папір 84г. Друк. офс.
Друк. офс. Умовн. друк. арк. 0,93 Обл.-вид. арк. 0,6 Тир. 150
Зам. 5-2310

Київська книжкова друкарня наукової книги. Київ, Б. Хмельницького, 19.

AB 32.214